

МЕЛЬНИЧУК О. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»

професор кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,

доктор юридичних наук, професор

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ МІСТА

Мета правової системи полягає в забезпеченні цілісності та нерозривності правового простору, його сконцентрованості довкола ціннісно-нормативної системи, що забезпечує передбачуваність правових наслідків тих чи інших вчинків. Однією з цінностей правової системи міста є його культурна спадщина.

У 1972 році ЮНЕСКО прийняла Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. У ній під визначенням «культурна спадщина» мається на увазі «пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури і живопису, елементи або структури археологічного характеру, написи, печери і групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки; ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних побудов, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких являє видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки; визначні місця: твори людини або спільні творіння людини і природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології» [1].

Наприклад, історія такого міста як Львів може бути описана крізь призму розвитку механізмів та інструментів захисту його культурного середовища, що було пов'язано з тією обставиною, що у діалектичній та строкато-суперечливій практиці формувався полінаціональний образ Львова, у якому переплелися різні історико-культурні уподобання, властиві як для східних, так і західних традицій [2, с. 23]. У грудні 1998 р. в Кіото відбулася знакова подія в новітній

історії Львова: Комітет всесвітньої спадщини ЮНЕСКО вніс у свій Список (реєстраційний № 865) історичний архітектурно-містобудівний комплекс центральної частини міста разом з горою Високий замок і ансамблем собору Св. Юра загальною площею близько 120 га. Це другий об'єкт України в Списку, після внесення до нього в 1990 р. Св. Софії й ансамблю будівель Києво-Печерської лаври. У червні 2011 р. до цієї когорти долучено архітектурний ансамбль Чернівецького університету – колишню резиденцію митрополитів Буковини та Далмації, збудовану в 1864–1882 роках.

Завдяки приналежності до ЮНЕСКО перелічені міста потрапили до організації міст світової спадщини Центральної та Східної Європи, Ліги історичних міст, Організації міст світової спадщини євразійського регіону.

У спеціалізованій літературі підкреслюється, що в розвитку вищезазначених міст ця подія посідає особливе місце, оскільки вона зумовила становлення нормативних засад охорони культурної спадщини не лише на рівні національного законодавства, але й у призмі формування нормативів міського права.

Статус міст як таких, що охороняють культурну спадщину, а також необхідність дотримання вимог, пов'язаних зі збереженням цілісності об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, накладають помітний відбиток на формування системи нормативних та програмних актів, ухвалюваних міськими радами. Цей вплив виявляється навіть на рівні цілком стандартних актів, наприклад, правил дотримання тиші у громадських місцях на території певних міст.

Як уявляється, формування культурно-історичного простору таких міст є доволі репрезентативним підходом з точки зору інституціоналізації їх правових систем. Наприклад, у міському праві закріплюються принципи конкретного інституту міського права – інституту розміщення реклами. Цей інститут виходить за рамки лише національного законодавчого регулювання, оскільки його джерелом та призначенням виступають інтереси та потреби конкретного міста. При цьому показово, що концепції щодо цього інституту, які приймаються на локальному рівні, на противагу багатьом іншим програмним

актам, які характерні для сучасного міського права, передбачає створення інституційного механізму реалізації відповідних положень та принципів. Це і оформлення дозвільної документації та координація робіт з проектування та розміщення зовнішньої реклами, реалізація єдиної політики, комплексного художнього, світлового та рекламного оформлення міста.

Ще одним прикладом є становлення міста Одеси як специфічного міського правового простору, яке також прямо пов'язане з тим культурно-історичним образом, який склався про неї у масовій правосвідомості. Одеса, як і Львів, має метою «консервацію» минулого у сучасності, а тому в її міському праві акцент так само зроблений на характерних рисах міського правового життя колишніх років.

Варто зазначити, що інституціоналізація унікальності правового образу Одеси у правовій системі міста іноді є недостатньо послідовною та ефективною. Прагнення до закріплення такого образу та надання йому нормативної форми зумовлює й постійні домагання Одеської міської ради щодо включення історичної частини міста до основного списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Паспорт Міської цільової програми включення центральної історичної частини забудови Одеси до основного списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на 2013–2015 р., зокрема, передбачав, що історична зона має включати в себе більшу частину центральної території міста [3].

Проблема, однак, полягає у тому, що з точки зору сучасних уявлень про культурну спадщину ЮНЕСКО Одеса має незначні шанси на входження до основної частки цього списку, на що звертають увагу і дослідники у сфері архітектури, культурології, так і у сфері міжнародного права захисту культурних цінностей. Як уявляється, це пов'язано з тим, що нормативна складова правової системи Одеси нечітко визначає обов'язки, яких мають дотримуватися городяни, а також установи та організації щодо збереження культурного надбання. По суті, єдина норма, яка встановлює обов'язки городян у цій царині, міститься у Правилах благоустрою території міста Одеси, де

встановлено: «власник або уповноважений ним орган, користувач зобов'язані утримувати пам'ятки культурної спадщини в належному стані за власний рахунок, своєчасно проводити ремонт, захищати від пошкодження, руйнування або знищення відповідно до вимог Закону України «Про охорону культурної спадщини» та охоронного договору, укладеного з органом охорони культурної спадщини. Відсутність охоронного договору не звільняє особу від обов'язків, що випливають із вищезазначеного закону» [4]. Очевидно, що покладання обов'язку збереження культурної спадщини винятково на користувачів відповідного об'єкта є недостатнім заходом для гарантування його цілісності та захищеності.

Як уявляється, рух Одеси у напрямі до збереження своєї історичної спадщини має відбуватися, передусім, шляхом акцентування уваги на поєднанні ментальних, культурних та історичних характеристик міського простору. Без відповідного нормативного оформлення та інституційного забезпечення цього досягнути неможливо. Тому формування правової системи міста Одеси є саме тією метою, на яку має орієнтуватися не лише Одеська міська рада та усі її органи, але й одесити – як ті, що проживають в Одесі, так і ті, які відчують свою належність до цього своєрідного правового простору.

Акцент на правах городян, як це не дивно, не є поширеним у сучасному міському праві. Виняток становлять буквально кілька міст та найяскравішим прикладом є місто Ужгород з його Статутом територіальної громади. Але як видається, це доволі перспективний напрям розвитку ідеології прав людини, оскільки урбанізація прав людини може базуватися на ідеї доступу до культурної спадщини людства та формуванні відповідних нормативних і організаційних інститутів.

Отже, правова система деяких міст демонструє свою націленість на збереження культурної спадщини, але при цьому вона є достатньо багатогранною для того, щоб можна було констатувати її повноцінність у нормативному та інституційному сенсі. Розвинена та активна нормотворча діяльність міських рад у поєднанні зі специфічними якостями правової

ментальності городян та їх прагнення творити несхожість є запорукою для інституціоналізації особливого правового простору міста зі своєю правовою стилістикою у правозастосовній діяльності, правовій практиці та комунікаціях.

Консервативність і традиціоналізм як визначальні тенденції розвитку правових систем сучасних міст мають отримувати своє більш яскраве вираження не лише в програмних та регулятивних правових актах, але й в правозастосовній діяльності органів міської влади, а також у формуванні специфічної міської правової культури, яка вже сьогодні демонструє риси схильності до помірності, поєднаної з прагненням до сталого розвитку та збереженням існуючого.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенция об охране всемирного культурного и природного наследия [Електронний ресурс] // Сайт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. – Режим доступу : <http://whc.unesco.org/archive/convention-ru.pdf>
2. Бадяк В. П. Становлення засад пам'яткоохоронної роботи у Львові / В. П. Бадяк // Праці Центру пам'яткознавства. – 2010. – Вип. 18. – С. 21–35.
3. Про внесення змін до Міської цільової програми включення центральної історичної частини забудови Одеси до основного списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на 2013-2015 роки, затвердженої рішенням Одеської міської ради від 16 квітня 2013 р. № 3313-VI : Рішення Одеської міської ради від 24 грудня 2014 р. №5998-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://omr.gov.ua/ua/acts/council/66573/>
4. Про затвердження Правил благоустрою території міста Одеси (текстової частини) у новій редакції : Рішення Одеської міської ради від 23 грудня 2011 р. №1631-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://omr.gov.ua/ua/acts/council/38553/>